

Lübnan Siyasetinde “YENİ”lenen Dönem ve Mişel Aun: İhtimaller ve İmkânsızlıklar

Hem Sünnî hem Şîî kesimden güçlü siyasi destek almasına rağmen söz konusu yerel-bölgesel güç dengesi zemininde Cumhurbaşkanlığı görevini yürütecek olan Aun'u ise başta Suriye iç savaşı, Hizbullah'ın Suriye'de Beşar Esad rejimini askerî ve siyasi olarak savunması ve Lübnan'a göç eden yaklaşık 1,5 milyon Suriyelinin sosyal, ekonomik ve politik sorunları gibi meseleler beklemektedir.

Mustafa YETİM

Lübnan Devletinin Mezhepsel Yapısının Durumu ve Dönüşümü

Mezhepsel federalizmi andıran Lübnan'daki devlet yapısı büyük mezhep grupları (Marunî, Sunî, Şîî ve Dürzî) arasındaki güç paylaşımı üzerine kuruludur. Dönemin manda gücü Fransa'nın kontrolünde yapılan ve Marunîlerin (%28,8) birinci, Sünnîlerin (%22,4) ikinci ve Şîîlerin (%19,6) üçüncü kalabalık nüfus olarak belirlendiği 1932'deki nüfus sayımı günümüzdeki mezhepsel güç dağılımını belirlemiştir. Bu nüfus durumuna bağlı olarak 1934'ten itibaren başta Cumhurbaşkanlığı

ve Genelkurmay Başkanlığı olmak üzere en temel ve kritik görevleri ve parlamentodaki milletvekili sayısında oransal olarak önemli kısmı Marunîler almıştır. Hükümette 1937 yılından itibaren (1943 ve 1952 yılları hariç) Sünnîler Başbakanlık ve 1947'den itibaren Şîîler Meclis Başkanlığı göreviyle yer almıştır. Savunma bakanının Ortodoks Hıristiyan ve İçişleri bakanının Dürzî kesimden olduğu ve bir dönem istikrarlı bir şekilde yürüten bu yapı, Lübnan devlet yapısının *zeminini* oluşturmaktadır. 1943 yılında Sünnî kesimin lideri Riyâd el-Sulh ile Marunî kesimin lideri *Bişâre el-Hürî* arasındaki

uzlaşmaya dayalı yazılı olmayan Ulusal Pakt (*Misâku'l-vatanî*) ile Marunî-Sünnî hâkimiyetine dayalı Lübnan devleti resmîlik kazanmıştır.

Fakat zaman içerisinde artan Şîî nüfusu ve Hizbullah-Lübnan Direniş Oluşumu (*Evfâcu'l-mukâvemeti'l-Lübnâniyye-emel*) gibi mezhep-temelli ve askerî güçleri bulunan İslamcı oluşumların 1970'li ve 1980'li yıllardan itibaren Güney Lübnan, Beka ve Beyrut bölgelerinde güç kazanması, Sünnî-Marunî hakimiyetine dayalı Lübnan devletini daha kırılgan hale getirmiştir. Bu kırılganlık ve Şîîlerin Lübnan devletine yönelik radikal

ve revizyonist tutumları Lübnan devletini çökmenin eşiğine getiren 1975-89 iç savaşı ile daha görünür olmuştur. Bu iç savaş sonrasında 1989'da imzalanan Taif Anlaşması ile uzun yıllar sonra Müslümanlar ve Hristiyanlara (5:6 oranından 6:6 oranına) ve Müslümanlar içinde Şii ve Sünnilere parlamentoda eşit oranda temsil hakkı sağlanmaktaydı. Bu durum, Lübnan siyasi sisteminde Müslümanların ve Müslümanlar içerisinde ise Şii-lerin güç kazanması anlamına gelmekteydi.

Şii-lerin geçmişteki bu temsil oranlarını ve etki düzeylerini dikkate aldığımızda uzun yıllar sonra Taif Anlaşması'nın önemi daha iyi anlaşılabilir. Böylece Taif, Hristiyanlara kıyasla Müslümanlara ve Sünnilere kıyasla Şii-lere yeni mezhepsel güç dağılımında daha etkili bir konum kazandırmıştır. Bu anlaşma ile parlamentoda Şii-lerin temsil oranı %19'dan (19 milletvekili) %22'ye (27 milletvekili) yükselerek Sünnilerinki ile aynı olmuş ve Müslümanlar ile Hristiyanlar 64'er milletvekiliyle parlamentoda eşit temsil hakkı elde etmiştir. Şii-lerin Lübnan devlet yapısında güç ve etki sahibi olmasıyla sonuçlanan asıl olay ise 2008 Doha Anlaşması'dır. Bu anlaşmayla Lübnan devletinin mezhepsel ve 'ayrımci' yapısına radikal şekilde karşı çıkan şiddet eğilimli İslamcı (Şii) oluşum Hizbullah, hükümet üzerinde 'veto' yetkisi elde etmiştir. Lübnan anayasasında yer bulan Doha Anlaşması düzenlemeleri 30 bakanlı Lübnan hükümetinde muhalefetin üçte birden bir fazla yani 11 bakanıyla temsil edilmesini şart koşmakta ve hükümetin

dağılmasını 11 bakanın istifasına dayandırmaktadır.

Bu şekilde özellikle son dönemde Hizbullah'ın liderlik yaptığı Lübnan muhalefeti genel olarak Lübnan devletinde ve özel olarak hükümet üzerinde belirleyici bir rol kazanmıştır. Lübnan siyasetindeki bu belirleyicin rolün ilk ve net örneği 2011 yılında görülmüştür. 2008 Doha Anlaşması'nda muhalefetin elde ettiği 'veto yetkisini' kullanan Hizbullah bakanlar kurulunda bulunan 10 Bakanı ve diğer bir muhalif bakanın istifası sonucu kabineyi işlevsiz bırakarak Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri hükümetini istifaya zorlamıştır. Refik Hariri suikastinin BM tarafından araştırılmasını onaylayan Saad Hariri hükümeti, bu şekilde Hizbullah ile ilişkili 11 bakanın hükümetten istifa etmesi ile son bulmuş ve Hizbullah, Necip Mikati başkanlığındaki yeni hükümette çok belirleyici bir role sahip olmuştur. Genel olarak Şii-lerin ve özel olarak Hizbullah'ın Lübnan siyasetindeki etkisi ve rolü Ulusal Özgürlük Hareketi Lideri (*et-Teyyârü'l-vataniyyi'l-hür*) Marunî Hristiyan Mişel Aun'un 31 Ekim 2016 tarihinde Lübnan'ın 13. cumhurbaşkanı seçilmesinde daha net anlaşılabilir.

Değişen İttifaklar Değişmeyen Zemin: 14 Mart ve 8 Mart Ayrımının Sonlanması mı?

Lübnan anayasasına göre Marunî-ler arasından olması gereken, ilk turda 2/3'ü sağlanmaz ise ikinci turda basit çoğunluğu alması beklenen ve 6 yıllığına seçilen cumhurbaşkanı, Lübnan devletinin ve ordusunun başı olarak kabul edilmektedir. 12. Cumhurbaşkanı

Lübnan devlet yapısında güç ve etki sahibi olmasıyla sonuçlanan asıl olay ise 2008 Doha Anlaşması'dır. Bu anlaşmayla Lübnan devletinin mezhepsel ve 'ayrımci' yapısına radikal şekilde karşı çıkan şiddet eğilimli İslamcı (Şii) oluşum Hizbullah, hükümet üzerinde 'veto' yetkisi elde etmiştir.

Mişel Süleyman'ın ve daha önceki Maruni cumhurbaşkanlarının seçilme sürecinde olduğu gibi Aun'un cumhurbaşkanı olarak 'kabul edilmesi,' Lübnan siyasi sisteminde önemli bazı krizleri ve mezhepler ile bu mezheplerin bölgesel-küresel destekçileri arasındaki kritik görüşmeleri ve pazarlıkları beraberinde getirmiştir. Diğer seçim dönemlerindeki gibi değişen ittifak ilişkilerinin yaşandığı bu süre, 2014 Mayıs ayından itibaren yaklaşık 2.5 yıl (29 ay) sürmüştür. Dahası 81 yaşında emekli bir general olan ve uzun yıllar Suriye karşıtı tutum benimseyen Aun'un siyasi-askerî yaşamı, söz konusu değişen ittifak ilişkilerinin ve siyasi tercihlerin kanıtıdır. Radikal şekilde Suriye karşıtı politika geliştiren Aun, 1990 yılında Suriye'nin baskısı ile Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmış ve ancak Başbakan Hariri'nin suikastından sorumlu görülen Suriye'nin uluslararası

baskılar sonucu Lübnan'ı 2005 yılında terketmesiyle Lübnan'a geri dönebilmiştir. Marunî kesimin en güçlü liderlerinden ve siyasi hareketlerinden birini temsil eden Aun, dönüşü sonrasında radikal bir şekilde politika değişikliğine gitmiştir.

Bu çerçevede Aun, beklenilen aksine 2005 sonrasında Lübnan siyasetini belirleyen Sünnî ve Marunîlerin oluşturduğu 14 Mart (*Tehâlûf erba'a aşer âzâr*) ve Hizbullah-Emel gibi Şii oluşumların öncülük ettiği 8 Mart (*Tehâlûf semâni âzâr*) bloklarından 8 Mart bloğuyla işbirliği geliştirmiştir. 46. oturumun ikinci turunda 83 oy ile Lübnan'ın yeni cumhurbaşkanı olarak seçilen Aun, mezhepler arasındaki güç dengesinin genel olarak Şiiler ve özel olarak Hizbullah lehine değiştiğini kavramıştır. Bu nedenle Suriye'nin Lübnan'daki etkisini sınırlamayı amaçlayan, Hariri suikastının sorgulanmasını isteyen ve bu suikastten Hizbullah'ı sorumlu tutan 14 Mart bloğu yerine İran-Suriye ekseninde siyaset yürüten ve Hariri suikastinin uluslararası temelde araştırılmasına karşı çıkan 8 Mart bloğuyla ittifak ilişkileri geliştirmiştir. Yine de Aun, 14 Mart bloğunun öncülüğünü yapan eski Başbakan Hariri ile 8 Mart ittifakının liderliğini yapan Hizbullah'ın desteğini alarak Lübnan'ın cumhurbaşkanı seçilmiştir.

En az 65 oyun (ikinci turda salt çoğunluk) Cumhurbaşkanlığı seçimi için gerekli olması mezhepler arası işbirliğini ve uzlaşmayı çoğu zaman gerekli kılmıştır. Çünkü Müslümanlar ve Hristiyanların tek başına parlamentodaki milletvekili sayısı 64'tür. Kaldı ki Müslüman ve Hristiyanlar arasında Şiî-Sünnî

çatışmasında da görüldüğü gibi bütüncül bir durum söz konusu değildir. Bu çerçevede kesin olan şey Marunî olacak cumhurbaşkanının Lübnan'daki öncül ve etkili mezheplerin desteğini almasıdır. Marunîlerin etkili oluşumlarından Ulusal Özgürlük Hareketi'nin Lideri Aun'un Sünnîlerin (Hariri'nin) öncülüğünü yapan Gelecek Hareketi (*el-Müstakbel*) ile Şiilerin güçlü örgütü Hizbullah'ın desteğini alarak cumhurbaşkanı seçilmesi, Lübnan iç siyaseti ve bölgesel ittifaklar açısından çok önemli noktalara işaret etmektedir.

Öncelikle 14 Mart ittifakının öncüsü Gelecek Hareketi ile 8 Mart grubunun lideri Hizbullah'ın Aun'un Cumhurbaşkanlığına onaylaması, yaklaşık 10 yıldır devam eden 8-14 Mart ayırımına dayalı Lübnan siyasetinin kısmen sona ermesini simgelemektedir. Bölgesel açıdan ise bu durum, Hariri'yi (14 Mart grubunu) destekleyen Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerinin Hizbullah'ı 'terörist oluşum' olarak tanımasına rağmen Hariri'nin yeniden başbakan seçilmesi karşılığında bu oluşumun ve müttefiki İran'ın Lübnan üzerindeki artan etkisini tanıdığını göstermektedir. Hem Sünnî hem Şiî kesimden güçlü siyasi destek almasına rağmen söz konusu yerel-bölgesel güç dengesi *zemininde* Cumhurbaşkanlığı görevini yürütecek olan Aun'ı ise başta Suriye iç savaşı, Hizbullah'ın Suriye'de Beşar Esad rejimini askerî ve siyasi olarak savunması ve Lübnan'a göç eden yaklaşık 1.5 milyon Suriyelinin sosyal, ekonomik ve politik sorunları gibi meseleler beklemektedir. Bölgesel gelişmelerin yanı sıra Lübnan Meclisi Başkanı ve Şiî

Marunî kesimin en güçlü liderlerinden ve siyasi hareketlerinden birini temsil eden Aun, dönüşü sonrasında radikal bir şekilde politika değişikliğine gitmiştir.

Emel Lideri Nebih Berri'nin, diğer önemli Hristiyan oluşum Ketaib (*Falanjist*) Partisi Lideri Sami Cemayel'in Aun'un Cumhurbaşkanlığına itirazı hükümetin kurulması sürecini de kapsayacak olan iç siyasetteki gelişmelerin de sorunsuz olmayacağını göstermektedir.

Sonuç olarak mezhepsel zeminde ve bu zemini besleyen bölgesel ittifaklar çerçevesinde siyaset ve strateji ürettiğinin farkında olan Lübnan'ın yeni Cumhurbaşkanı Aun, 2006 sonrasında Lübnan siyasetinde etkisi ve gücü artan Hizbullah ile ittifak ilişkileri geliştirmiştir. Hizbullah'ın özellikle 2008 sonrasında hükümet ve Lübnan devletinde kazandığı 'ayrıcılıklı mezhepsel' pozisyon ile Hariri'nin muhtemelen müttefiki Suudi Arabistan'ın 'telkinleriyle' Aun'a desteğini açıklaması ile Lübnan'ın 13. cumhurbaşkanınının 29 ay sonra seçilmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, cumhurbaşkanının 29 ay sonra seçilmesini sağlayan söz konusu ulus-aşırı ilişkiler ağı ve Lübnan devletinin kırılğan-mezhepsel yapısı muhtemeldir ki, Lübnan cumhurbaşkanınının sonraki süreçte izleyeceği tutumları ve siyaset tercihlerini şimdiden şekillendirecektir. ○

Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi